

Hrvatska i Turska

Zajednička povijest u sjećanjima i kompjutoru

Stručnjaci Instituta "Yunus Emre" iz Turske digitaliziraju u Zagrebu Orijentalnu zbirku Arhiva HAZU

Piše: Jadranka Dizdar

Orijentalna zbirka Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU) u žiži je hrvatske javnosti. Jedna od najvrjednijih takvih zbirki u ovom dijelu svijeta sa 2.100 rukopisnih kodeksa i 770 dokumenata postala je medijska top-tema. Razlog je potpisivanje protokola o suradnji između HAZU i Instituta "Yunus Emre" iz Turske u Zagrebu prije mjesec.

Suradnja uključuje digitalizaciju kompletne Zbirke, potom i objavljivanje tiskanog dvojezičnog kataloga na hrvatskom i turskom. Cijeli taj posao treba biti završen u 2014. Digitalne kopije namijenjene isključivo znanstvenim istraživanjima bit će pohranjene u knjižnici Süleymaniye u Istanbulu, svoje kopije dobit će i HAZU.

Stručnjaci i tehničko osoblje

Dosad neviđen interes najšire hrvatske javnosti za Tursku potaknule su omiljene telenovele turske produkcije, no ovo uzbudljivo otkrivanje povijesti, kulture i tradicije Turske u stalnom je usponu, pa je i dolazak turskih stručnjaka u Zagreb rezultirao posjetima predstavnika sedme sile Arhivu HAZU na Strossmayerovom trgu. Ondje već petnaestak dana radi deveteročlana ekipa u kojoj su eksperti za stare rukopise i tehničko osoblje Instituta "Yunus Emre", a za ukupno mjesec angažmana u Zagrebu planiraju digitalno snimiti fantastičan broj od čak 300.000 stranica rukopisnih kodeksa Zbirke datiranih od 13. do 20. stoljeća.

Institut "Yunus Emre", osnovan 2007, velika je zaklada koja uz financijsku potporu turske Centralne banke provodi projekt rekonstrukcije osmanskog naslijeđa na Balkanu. Projekt podrazumijeva očuvanje ove dragocjene kulturne baštine od zuba vremena i paučine zaborava: zaštitu, restauriranje, digitaliziranje i katalogiziranje rukopisne građe pisane arapskim pismom na osmanskome turskom, arapskom i perzijskom jeziku te na jezicima naroda jugoistočne Europe koji su bili pod osmanskome vlašću. U projektu sudjeluju stručnjaci i tehničko osoblje iz različitih ustanova, a ekipiraju se iz svih dijelova Turske.

Na digitalizaciji u Zagrebu radi pet zaposlenica knjižnice

Süleymaniye u Istanbulu, uz još četiri stručnjaka iz Istanbula i Ankare. Prof. dr. Yasar Aydemir, sveučilišni profesor i ekspert za osmansku književnost, u razgovoru za Oslobođenje kaže da je Zagreb treća zemlja u kojoj rade, nakon Makedonije i Bosne i Hercegovine: "Projektom je obuhvaćeno sedam balkanskih zemalja. Prije dolaska u Hrvatsku, radili smo u Makedoniji, nastavili u Bosni i Hercegovini, a nakon Zagreba idemo na Kosovo, u Albaniju, Crnu Goru i Srbiju".

U BiH su snimili više do 1.000 rukopisa, a one iz fundusa Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu nisu obuhvatili projektom jer su već digitalizirani. Osim Sarajeva, na listi lokacija na kojima su radili u BiH je niz mjesta: Banja Luka, Zenica, Travnik, Tuzla, Tešanj, tekija u mjestu Kačuni. U svim zemljama regije, projekt kojim se rasvjetljavaju ne samo dokumenti nego i zajednička povijest, ima za cilj prikupljanje podataka o tome koliko ima takvih rukopisa, tko ih je pisao i iz kojih su područja, gdje se nalaze i ka-

Turski tim na poslu

dna grande pohvala: što se tiče stanja rukopisa i načina na koji se o njima vodi briga dosad najbolje ocjenjuje upravo stanje u zagrebačkom Arhivu HAZU.

- Rekli su da nemaju nikakvu statistiku dnevnog učinka, ali da će tih 300 tisuća stranica skenirati u manje od mjesec. Iz Turske su donesene četiri kamere, radi se bez prestanka, svakodnevno od

mjenjujemo informacije i dojmове o rukopisima, jedni drugima pokazujemo ono što nam je posebno lijepo. Izdvojila sam im krasan primjerak Kur'ana iz 16. stoljeća, koji je sav iluminiran ultramarin i zlatnom bojom, a kolega iz Turske je meni pokazao rukopis koji mu se posebno svidio, primjerak perzijskog pjesničkog djela u kojem je tekst na svakoj stranici pisan u zlatnim oblacima".

Poziv Instituta iz Turske na suradnju HAZU je prihvatio s puno entuzijazma, ovakav projekt s postojećim kapacitetima i tehničkim mogućnostima za Akademiju bi bio teško izvediv. U Zagrebu su u fokusu digitalizacija rukopisa i objavljivanje tiskanog kataloga inače uređene Zbirke, čija je građa već obrađena. Prema riječima voditeljice, Orijentalna zbirka Arhiva HAZU je dobro čuvana i adekvatno deponirana, o građi se vodi briga po svim arhivskim pravilima.

U depoima se svakodnevno kontroliraju vlažnost i temperatura zraka, svi rukopisi upakirani su u specijalne kutije od beskiselinskog kartona i sortirani po brojevima, za svaki od njih postoji osnovni kataložni opis, popisani su autori i djela, za mnoge od njih se zna i od koga su dobiveni ili kupljeni. "Time je posao znatno olakšan, nisu krenuli od nule. Stručni tim iz Turske radi katalogiziranje djela na osmanskome turskom i perzijskom jeziku, a detaljni opis arapskih djela u rukopisima već je napravio pokojni dr. Muhamed Ždralović, koji je bio voditelj ove Zbirke sve do svoje smrti 2007. Sada kolega Muftić i ja unosimo te kataložne opise u kompjutor kako bi i oni bili objavljeni u tiskanom katalogu u sklopu ovog projekta". Paić -

DIGITALIZACIJA U BiH
U BiH su snimili više od 1.000 rukopisa, a one iz fundusa Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu nisu obuhvatili projektom jer su već digitalizirani. Osim Sarajeva, na listi lokacija na kojima su radili u BiH je niz mjesta: Banja Luka, Zenica, Travnik, Tuzla, Tešanj, tekija u mjestu Kačuni

Vukić mnogo zna o orijentalnim rukopisnim kodeksima, a o Zbirci koju vodi zna sve do najsitnijih detalja.

U fundusu Orijentalne zbirke Arhiva HAZU nalaze se rukopisi nastali u Osmanskom carstvu, Perziji i drugim krajevima islamskoga svijeta, a u njima su prepisana djela različita sadržaja, od poezije i proze do medicine, astronomije i šerijatskog prava. Iako je puno manja od Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu, koja u svojim fundusima ima preko 10.000 rukopisa, Zbirka HAZU ima vlastite adute i posebne vrijednosti.

- Specifičnost je naše Zbirke ta da su rukopisi većinom prikupljeni u Bosni i Hercegovini, što donacijama, što otkupom. Zbirka je dugo nastajala. Osnovana je 1927. i vrlo se intenzivno povećavala do 1933. do kada je prikupljen najveći broj kodeksa, oko 1.900. Poslije toga, zbog gospodarske krize prestala su pritecati sredstva jer su akvizicije financirali uglavnom poduzeća i pojedinci iz Hrvatske. Došao je Drugi svjetski rat, tek 1948. Arhiv ponovo počinje raditi, ali je poslije toga nabav-

Vakufnama Husamudina iz Banje Luke, 1638.

ko se čuvaju, može li se pomoći da se oni bolje tretiraju, pogotovo da se tekstovi sačuvaju u digitalnom obliku, a nakon objavljivanja kataloga, informacije o gotovo svim rukopisima ove vrste na području Balkana bit će dostupne svima, pogotovo znanstvenicima.

Zbog količine posla, priznaje profesor Aydemir, obilazak Zagreba mora odgađati već danima. No Zagrepčane su upoznali kroz blisku suradnju. Domaćine komplimentira. Kaže, vrlo su zadovoljni komunikacijom i zajedničkim radom sa zagrebačkim kolegama. Na račun domaćina pada i još je-

pola devet ujutro do sedam navečer, i subotom, posao je vrlo za-moran i sve se odvija kao na tvorničkoj vrpici, opisuju za Oslobođenje aktualnu situaciju voditeljica Orijentalne zbirke HAZU dr. Tatjana Paić - Vukić.

Sa svojim pomoćnikom Edinom Muftićem i sama sudjeluje u ovom pothvatu. S turskim kolegama rade zajedno istim tempom od jutra do mraka, pa će svojim gostima tek pokazati ljepote Zagreba. O suradnji i turskim kolegama govori u superlativima. Kaže: "Budući da smo svi zaljubljenici u rukopise, zaista smo se našli na zajedničkom terenu. Raz-

Orijentalna zbirka Arhiva HAZU je dobro čuvana i adekvatno d

Digitalizacija Arhiva

Iz perzijskoga rukopisa "Knjige o Tamerlanu", 16. stoljeće

Ijeno vrlo malo rukopisa, pojašnjava voditeljica Zbirke.

Rariteti iz BiH? Jedini primjerak djela Muslihudina Kninjanina "Dar učiteljima i poklon učenicima" u našoj je Zbirci. Rođen u osmanskome Kninu, autor je puto-
vao po cijelom Osmanskom carstvu. Nastanio se u Banjoj Luci, gdje je 1609. napisao na arapskom to djelo u kojem je izložio kako treba učiti i kako prenositi znanje. Kasnije ga je sam preveo na osmanski i taj jedini poznati primjerak osmanskog prijevoda nalazi se u ovoj Zbirci. S obzirom na to da je djelo napisano na prosto-

ZBIRKA HAZU

U fondusu Orijentalne zbirke Arhiva HAZU nalaze se rukopisi nastali u Osmanskom carstvu, Perziji i drugim krajevima islamskoga svijeta, a u njima su prepisana djela različita sadržaja, od poezije i proze do medicine, astronomije i šerijatskog prava. Iako je puno manja od Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu, koja u svojim fundusima ima preko 10.000 rukopisa, Zbirka HAZU ima vlastite adute i posebne vrijednosti

rima Bosne i Hercegovine u relativno ranom razdoblju osmanske vlasti, početkom 17. stoljeća, ta su dva rukopisa za istraživače dragocjena. U Orijentalnoj zbirci je i ne-

koliko primjeraka "Bulbulistana", djela Fevzije Mostarca iz 18. stoljeća. To je jedno od malobrojnih prozaičkih djela koja su u Bosni i Hercegovini napisana na perzijskome.

Arhiv BiH je stradao

Foto: A. Kajmović

Podrška sarajevskim kolegama

Dr. Nevzat Kaya, umirovljeni direktor Knjižnice Sulejmaniye u Istanbulu, također član stručnog tima Instituta "Yunus Emre", koji ovih dana radi u Zagrebu, zatečen je vijestima o destrukciji neprocjenjivo vrijednog dijela Arhiva BiH u Sarajevu. Za Oslobođenje ističe da knjižnice, arhivi i muzeji čuvaju kulturno, znanstveno i umjetničko blago naroda i čovječanstva, u njima je pohranjeno sjećanje na prošle događaje od prapovijesti do današnjih dana.

- Arhivski dokumenti životno su važni za svaku državu. Zgrade se mogu srušiti pa ponovno izgraditi, ali ako se uništi arhivsko gradivo, šteta je nenadoknadiva. Ne mogu shvatiti kako se zajedničko sjećanje može tako lako predati vatri. Teško mi je razumjeti tu logiku i to mišljenje koje dopušta da se takvo što dogodi. Poznajem direktora Arhiva Bosne i Hercegovine, poštovanog gospodina Šabana Zahirovića. Taj iskusni upravitelj već godinama neumorno radi na čuvanju i zaštiti arhivske građe. Spaljivanje, uništavanje, dakle ubijanje arhivskih dokumenata, tragedija je koja me ispunjava velikom tugom, kaže dr. Kaya.

Prof. Nurettin Ceviz, prodekan Fakulteta humanističkih i društvenih znanosti u Ankari i šef Odjela za strane jezike, koji isto tako radi u Zagrebu na digitalizaciji i katalogizaciji Orijentalne zbirke Arhiva HAZU, u izjavi za naš list apelira na dostojanstveniji tretman obnovljenog Orijentalnog instituta u Sarajevu, uništenog početkom 90-ih u agresiji na BiH.

- Orijentalni institut nema novu zgradu, smješten je u dijelu Sveučilišnog kampusa, gdje mogu sjediti samo oni koji u Institutu rade, nema mjesta za nove knjige, nema niti čitaonice gdje bi ljudi mogli izučavati građu. Na obali Miljacke, na mjestu izgorjelog Orijentalnog instituta, napravljena je zgrada, ali ona više ne pripada Institutu, dana je nekome tko nema nikakve veze s kulturom. Da barem polovicu objekta daju Orijentalnom institutu, onda bi se mogao restaurirati fond knjižnice. To je nešto čemu se nadamo da će se ostvariti, to je nešto što pripada Bosni i Hercegovini i što bi trebalo biti, poruka je profesora Ceviza.

U Zbirci ima i djela iz područja logike, arapske gramatike, stilistike, šerijatskog prava te osmanske i perzijske književnosti, čiji su autori Bošnjaci Hasan Kafi Pruščak, Mustafa Ejubović, poznat kao Šejh Jujo, Muhamed Čajničanin, Muhamed Mejli i dr. Svi oni stvarali su na orijentalnim jezicima", kaže Paić - Vukić.

I dodaje: prepisivača je bilo mnogo više, na stotine. Brojna djela napisana u cijeloj povijesti islamske kulture prepisana su u osmanskoj BiH u tisućama primjeraka. Akcentira interes kolega povjesničara za vakufname (zakladnice) iz fundusa Zbirke, ali i za bilježnice u koje su se prepisivali dokumenti - fermi, berati, naredbe raznih vrsta, vezani uz Mostar, Livno, Sarajevo. Originali su izgubljeni, ali je u bilježnicama ostao za povjesničare jako važan pisani trag.

Privatne bilježnice

- Vrijedni su izvori i privatne bilježnice u koje su ljudi zapisivali sve što ih je zanimalo: pjesme, ljepotne bilješke, izreke, citate iz pročitanih djela itd. Bilježili su se talismanski zapisi, ali i recepti, uglavnom za lijekove. Što se tiče kulinarskih recepata, u rukopisi-

ma sam nalazila recepte za halvu i ašure, otkriva.

Nakon što se završi digitalizacija, Institut "Yunus Emre" će HAZU darovati specijalnu digitalnu kameru za snimanje rukopisa, a Akademija će već u travnju organizirati izložbu najljepših primjeraka Zbirke u Strossmayerovoj galeriji u Zagrebu. Autorica koncepcije Paić - Vukić najavljuje iznimno privlačan postav: "U vitrinama će biti izloženo oko 25 rukopisa, a pojedine stranice bit će predstavljene putem fotografskih povećanja. Ovo nije prvi put da se Orijentalna zbirka predstavlja široj javnosti. Lijepa izložba priređena je davne 1986. i ponovljena povodom otvaranja zagrebačkog Islamskog centra. Svaki novi postav podrazumijeva i nov izbor. Neki su rukopisi iznimno vrijedni, pa ćemo ih i ovom prigodom izložiti, a neki će biti prvi put pokazani javnosti. Osim rukopisnih kodeksa, u Orijentalnoj zbirci HAZU ima i druge vrste građe, kao što je jedan preko 4 metra dug talismanski svitak s ukrasima u crvenoj i zlatnoj boji, ispunjen citatima iz Kur'ana i talismanskim zapisima. Izložiti ćemo ga u cijelosti, bit će to zaista prava atrakcija."